

Ideologi, inkompetens och intuitioner

Varför ideologiska faktakontroller misslyckas med att påverka våra åsikter

Abstrakt

Under det senaste decenniet har antalet faktakontroller ökat avsevärt. Faktakontroller ämnar att opartiskt informera och påverka väljare. I USA vann Trump det polariserade amerikanska presidentvalet 2016, trots att han – enligt faktakontrollanterna – hade ett tvivelaktigt förhållande till sanningen. Har det blivit irrelevant att intressera sig för fakta och sanning? Och vad är egentligen fakta och sanning? Vi ska detaljgranska och rikta metodologisk kritik mot Erik Ullenhags omtalade faktakontroll: ”*Vanliga påståenden om invandring*”. Sedan undersöks hur hans faktakontrollerade påståenden interagerar med Jonathan Haidts socialintuitiva modell. Undersökningen visar att Ullenhags faktakontroll lider av tveksam metodologi. Således blir faktakontrollen verkningslös mot andra än meningsfränder. Trots vår kritiska syn visar vi att det går att förbättra faktakontroller.

Nyckelord: Faktakontroll, Faktakoll, Jonathan Haidt, Socialintuitionism, Metodologi, Journalistik, Erik Ullenhag, Ideologi
Antal ord: 10 044

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	3
2. Syfte och frågeställning.....	3
3. Teoretisk anknytning.....	4
3.1 Vad är skillnaden mellan fakta, sanning och lögn?	4
3.2 Vad är faktakontroll?	6
3.2.1 Vad kännetecknar en faktakontroll?	6
3.2.2 Metodologiska problem med faktakontroller.....	6
3.3 Hur påverkar faktakontroller väljarna?.....	8
3.4 Haidts teori	9
4. Metod	11
4.1 Val av fall	11
4.2 Del 1	11
4.2.1 Hur vi klassificerar att Ullenhags faktakontroll är ideologiserad	11
4.3 Del 2	12
5. Undersökning	14
5.1 Del 1	14
5.2 Urval av Ullenhags myter.....	14
5.2.1 Selection Effects	14
5.2.2 Confounding Multiple Facts och Picking Part a Whole	15
5.2.3 Predicting the Future och Casual Claims.....	16
5.2.4 Inexplicit Selection Criteria	18
5.3 Del 2	19
5.3.1 Scenario 1.....	20
5.3.2 Scenario 2.....	20
6. Resultat.....	22
7. Diskussion	23
7.1 Analys av resultat	23
7.3 Faktakontroller i det amerikanska presidentvalet.....	24
7.4 Intuitionens emotionella plan	25
7.5 Faktakontrollers positiva effekter	26
Referenser.....	27

1. Inledning

Faktakontroller har i det amerikanska och flera europeiska val börjat användas regelbundet vilket lett till en ökad betydelse av faktakontroller. År 2004 fanns det en (1) faktakontrollerande organisation i USA medan det vid presidentvalet 2016 fanns över 50 sådana organisationer (Adair 2016). Eftersom området är relativt nytt, finns det som en konsekvens inte tillräckligt med forskning på området. Organisationer såsom Politifact.com, Factcheck.org och Washington Posts faktakontroll utför faktakollar i syfte att skapa en mer transparent demokrati där sanning och fakta får höjd betydelse. Sanning och fakta är trots allt eftersträvansvärda värden för demokratier. Politifact använder en "truth-o-meter" (Adair-Holan 2013) för att avgöra sanningshalten i uttalanden och Washington Post arbetar under sloganen "Democracy dies in Darkness" (The Washington Post 2017). Få dementerar sannolikt behovet av fakta inom politiken, men är det verkligen enkelt att bara placera ett uttalande på en sanningskala som går från sanning till lögn? I Sverige bedriver flera självständiga tidningar som DN och SVD olika former av faktakollar även om de inte är lika utbredda som i USA. Även SVT planerar att starta onlinetjänsten "SVT faktakoll" i syfte att försöka förtydliga politiken (Kihlström 2017).

2. Syfte och frågeställning

Syftet med denna uppsatsen är att öka förståelsen kring faktakontroller. Uppsatsens bas vilar främst på två ben. Dels tar uppsatsen inspiration av Joseph J. Uscinski och Ryden W. Butlers metodologiska kritik av faktakontroller som beskrivs och presenteras i *The Epistemology of Fact Checking* och dels använder uppsatsen Jonathan Haidts teoribildning kring hur vårt förnuft och våra intuitioner interagerar, vilket beskrivs i hans bok *The Righteous Mind*. Dessa teorier appliceras sedan på en faktakontroll utförd av Erik Ullenhag. Uppsatsen ämnar förbättra kunskapen kring hur faktakontroller är metodologiskt utformade samt hur vi bearbetar informationen som faktakontroller presenterar.

I det amerikanska valet 2016 utfördes rigorösa faktakontroller, trots det vann den kandidaten som enligt faktakontrollanternas ljög mest. Det verkar som att faktakontrollerna inte påverkade valutgången. Det här leder till frågeställningen som uppsatsen försöker besvara:

Kan faktakontroller påverka våra åsikter?

Frågeställningen besvaras genom att först visa hur Ullenhags faktakontroll är ideologiserad för att sedan visa hur informationen som faktakontrollen presenterar bearbetas av våra intuitioner och vårt förnuft.

3. Teoretisk anknytning

Faktakontrollering är ett relativt nytt fenomen, men det inte bara är i Västeuropa och Nordamerika som faktakontroller har fått en ökad betydelse. Det är ett mer globalt fenomen där flera länder i Afrika och Sydamerika har börjat använda faktakontroller (Baker 2015, s. 119–120). Det verkar som att faktakontroller är ett globalt fenomen som kommer bestå. Vissa forskare är positivt inställda till detta och framhåller gärna de positiva effekterna av faktakontroller. Michelle Amazeen menar att faktakontroller förbättrar demokratin genom att minska antalet oriktiga uttalanden från politiker (Amazeen 2015, s. 17) och Lucas Graves tycker att det är eftersträvansvärt att söka efter sanning inom politiken (Graves 2016). Brendan Nyhan och Jason Reifler har författat en handbok för hur faktakontrollering kan utföras på ett mer transparent sätt (Nyhan-Reifler 2012). Dessa forskare står inte okritiserade. Joseph J. Uscinski och Ryden W. Butler menar att faktakontrollers utformning snarare stjälper än hjälper det politiska debattklimatet (Uscinski och Butler 2013), (Uscinski 2015). Eric J. Ostermeier menar att faktakontroller är alldeles för partiska och snarare är försök att styra opinionen (Ostermeier 2011). Det är tydligt att det pågår en samtida polemik om faktakontrollers betydelser, men vilka har rätt? Är faktakontroller något eftersträvansvärt eller något vi borde adressera till soptunnan? Går det ens att svara på?

3.1 Vad är skillnaden mellan fakta, sanning och lögn?

Ett inneboende problem i faktakontrollsdiskursen är diskrepansen mellan termerna fakta och sanning. Enligt Nationalencyklopedin är en fakta ett *”sakförhållande som inte kan bestridas”* (Nationalencyklopedin 2017a). Att Stefan Löfven är Sveriges statsminister den 10:e april 2017 är fakta, eftersom detta inte är ett bestridbart sakförhållande. Sanningar är mer komplexa. En sanning är enligt Nationalencyklopedin *”yttrande eller tanke som överensstämmer med verkligheten”* (Nationalencyklopedin 2017b). Komplexiteten beror på att en sanning för dig inte nödvändigtvis är en sanning för mig. För Stefan Ingves kan det vara en sanning att Sverige borde höja reporäntan, medan det för hans kollegor kan vara en sanning att den borde sänkas. Vad en sanning är beror därav på andra faktorer än sakförhållanden. Skillnaden mellan dessa ord är intressant eftersom båda ordens dikotomi är lögn. Om en person antingen tummar på fakta eller tummar på sanningen – vilket är två olika saker – kan denna personen därav stämpas som en lögnare, även om innebörden av begreppen fakta och sanning skiljer sig åt. John J. Mearsheimer synar begreppet sanning i sin bok *”Why leaders lie: The truth about lying in international politics”*. För Mearsheimer talar en individ sanning när denne gör sitt bästa för att berätta fakta objektivt och ärligt. Alla individer minns detaljer olika och ibland kan vi vara partiska, det viktiga för en sanning, är att individen gör vad den kan för att övervinna dessa själviska drag. Det blir intentionen att inte vilseleda som utgör sanningen snarare än direkta faktafel enligt Mearsheimers logik. (Mearsheimer, 2011. s. 27–28)

Lucas Graves har en annan sanningssyn än Mearsheimer. Han menar att den epistemologiska debatten angående faktakontroll handlar om restriktiva och liberala föreställningar om sanning. Den restriktiva uppfattningen av sanning är den som faktakollskritikerna håller sig till, att fakta finns utanför ideologier och inte är föremål för tolkning. Denna uppfattningen ser fakta som något odiskutabel och oomtvistlig, en svart-vit sanningsdefinition som enligt Graves är

ofullständig. Den liberala typen av sanning, ser sanningen som en social föreställning och en slags kollektiv bedömning. Om vi vill förstå hur sanningar uppstår måste vi förstå kontexten där dessa skapats. (Graves 2016, s. 3)

Motsatsordet till sanning är lögn. För Mearsheimer är lögn, när en person medvetet försöker visa en bild av verkligheten som denne vet, misstänker eller hoppas är fel. En händelse som kan illustrera Mearsheimers lögnbegrepp var när Margareta Sandstedt (nu Larsson) hävdade att EU:s strategi på elmarknaden skulle kosta 400 000 euro, vilket skulle motsvara fyrtyotusenmiljarder kronor (Baas 2011). Eftersom en euro motsvarade ungefär 10 svenska kronor blir detta ett faktafel. Men detta uttalande är nödvändigtvis inte en lögn enligt Mearshimers definition. Om Sandstedt verkligen räknade fel och verkligen trodde på beräkningen ljög hon inte. Om hon däremot använde denna beräkningen trots att hon vet att den var felaktig, då skulle hon ljugit.¹ Enligt Mearsheimer innebär det därmed att någon talar sanning om huruvida de själv tror på något till den grad att de hade passerat ett lögn-detektortest².

Denna tvetydighet i begreppet sanning kan relateras till fenomenet med kontrasterande verkligheter. Morgan Marietta m.fl. undersöker hur faktakontrollanter positionerar sig i olika politiska frågor där de olika utgångspunkterna kontrasterar varandra. Marietta m.fl. resultat visar att faktakontrollanter i sina bedömningar av kontrasterande verkligheter ofta inte håller med varandra om vilken verkligen som är den riktiga. Oenigheten i dessa bedömningar är enligt Marietta m.fl. stora nog för att väljare som verkligen behöver ett bättre informationsflöde eller orienteringshjälp inom politiken, ofta inte får detta. Enligt Marietta m.fl. misslyckas faktakontrollanter att visa väljarna vilken verklighet eller vilken sanning som är den riktiga. (Marietta 2015, s. 583–592)

Lucas Graves håller inte med om Marietta m.fl.s grundantagande, att det finns en enskild verklighet som är den riktiga. Att vara objektiv betyder således inte att man ska informera eller belysa denna verklighet, eftersom den inte existerar överhuvudtaget. Objektivitetsnormen som journalister och faktakontrollanter följer, medger att verkligheten inte är svart-vit utan att den har nyanser. Objektivitet i journalistik har överlappande definitioner såsom neutralitet, noggrannhet och rättvisa. Faktakontrollanter ger sin bedömning av ett påstående men menar också att rimliga människor kan göra olika bedömningar. Trots att det inte finns en riktig verklighet och att journalisterna vet att sanningen är svårfångad, är sanningen ändå något som är värt att sträva efter. (Graves 2016, s. 4)

¹ I efterhand har Pressekreteraren Martin Kinnunen hävdade att Sandstedt inte räknat fel utan sagt fel i hur många Euro det gällde. Detta tar dock inte bort poängen då det är att faktafel inte nödvändigtvis behöver betyda lögn eller osanning (Baas 2011).

² Om vi utgår ifrån att ett lögn-detektortest alltid är hundra procentigt.

3.2 Vad är faktakontroll?

3.2.1 Vad kännetecknar en faktakontroll?

Faktakontroll innebär att någon kontrollerar faktainnehållet i ett uttalande eller en text. Tanken är att faktakontroller ska kunna tala till vårt förnuft genom statistik, data och fakta. Genom dessa ska vårt förnuft rationellt övertygas om att faktakontrollen har rätt eftersom fakta är någon obestridbart. En faktakontroll består i grunden av ett *påstående* eller ett *uttalande* som granskas för att nå en slutgiltig *bedömning*. Bedömningen tas sedan emot av en *mottagare*, även benämnt som *väljare*. Faktakontrollens *granskning* avser själva arbetsprocessen som faktakontrollanterna arbetar efter. Faktakontrollens slutgiltiga *bedömning* avser det slutgiltiga betyget som påståendet ges.

Faktakontrollanter strävar efter att öka allmän kunskap, informera och rätta felaktig information. Detta ska göras genom att efterforska personer vars beslut kan påverka andra människor, t.ex. politiker eller myndighetschefer. Faktakontrollanter granskar verifierbara påståenden och de är partipolitiskt obundna och opartiska. Informationen från faktakontrollerna ska hjälpa mottagarna med röstning och andra viktiga val (Elizabeth 2014).

3.2.2 Metodologiska problem med faktakontroller

Joseph E. Uscinski och Ryden W. Butler är kritiskt inställda till faktakontroller. I artikeln *The Epistemology of Fact Checking* riktar de metodologisk kritik mot journalisters faktakontroller. Komplexa och tvetydiga frågor om politik, samhälle och historia banaliseras genom en snabb faktakoll, när det egentligen handlar om olika tolkningar än om fakta (Uscinski & Butler 2013, s. 163). Artikeln argumenterar kritiskt i fem punkter att faktakontroller har grundläggande metodologiska problem som är ideologiskt påverkade.

Den första kritikpunkten är ”**Selection Effects**”. Denna kritikpunkt problematiserar hur faktakontrollanterna gör sitt urval av uttalanden och påståenden som ska granskas. Faktakontrollanters bedömningar kan inte bara ses som bedömningar av individuella påståenden utan de sammanlagda bedömningarna gör att vissa politiska aktörer ses som mer sanningsenliga eller mer lögnaktiga. Detta blir problematiskt eftersom faktakontrollanter inte systematiskt väljer påståenden att granska. Faktakontrollanter gör inte ett slumpmässigt urval av påståenden, utan väljer godtyckligt påståenden som de tycker är intressanta att faktakontrollera. De uttalandena som uppfattas som mest intressanta kommer ofta vara samma uttalanden som faktakontrollanter ser som mest osanna, vilket baseras på faktakontrollanternas ideologiska preferenser. Detta leder till att faktakontrollanter medvetet eller omedvetet gör ett selektivt urval och således presenterar en missvisande bild av vilka politiska aktörer som ljuger mest. (Uscinski & Butler 2013, 164–166)

Den andra kritikpunkten består av två olika delar. Dels ”**Confounding Multiple Facts**” vilket innebär att faktakontrollanterna slår samman flera uttalanden till ett påstående, dels ”**Picking Apart a Whole**” vilket innebär att faktakontrollanterna bryter ned ett uttalande till flera påståenden. I en ideal värld, skulle ett uttalande alltid motsvara ett faktapåstående, men i den riktiga världen, kan ett/flera uttalande delas in i ett eller en mängd olika faktapåståenden. Detta problematiseras i s.k. ”meta-ratings”. En politisk aktör kan i ett uttalande säga flera

påståenden. Faktakontrollanterna bedömer sedan varje påstående för sig, för att sedan ge en slutgiltig bedömning av sanningshalten i det initiala uttalandet. Faktakontrollanterna måste i sin granskning välja vilka påståenden som ska extraheras ur uttalandet och avgöra vilken kontext som är viktig. Faktakontrollanternas ideologiska preferenser avgör vad som anses som viktigt och konsekvens blir att den slutgiltiga bedömningen är subjektiv och eventuellt missvisande. (Uscinski & Butler 2013, s. 166–168)

Den tredje kritikpunkten behandlar ”**Causal Claims**”. Samhällsvetenskaperna kan inte återskapa verkligheten i syfte att säkerställa att en viss reform eller förändring lett till ett visst resultat. Samhällsvetenskapliga forskare kompenserar för detta genom att använda välkända metoder. När de funnit ett möjligt kausalt samband är de försiktiga i sina uttalanden eftersom det ofta inte går att säkerställa orsak och verkan, i ett fenomen med ett jakande eller nekande svar, vilket är just vad faktakontrollanter gör. Faktakontrollanter använder inte dessa metoder men hävdar ändå att de kan svara på denna typ av frågor. Problemet är att faktakontrollanter försöker säkerställa frågor som samhällsvetare inte ens kan säkerställa. (Uscinski & Butler 2013, s. 169–170)

Den fjärde kritikpunkten är ”**Predicting the Future**”. Faktakontrollanter försöker sig på en omöjlig uppgift när de faktakontrollerar påståenden om framtiden. Även om faktakontrollerna är grundade i expertuttalanden, är problemet att faktakontrollanterna själva gör ett urval. Sedan tolkas urvalet av expertuttalanden som sanna eller falska, för att använda dessa tolkningar i sina egna slutgiltiga bedömningar. Faktakontrollanterna ställer alltså en förutsägelse mot en annan förutsägelse och avgör subjektivt vilken som stämmer. (Uscinski & Butler 2013, s. 170–172)

Den femte kritikpunkten, **Inexplicit Selection Criteria** handlar om att det saknas praxis för hur faktakontroller ska bearbeta det insamlade materialet för att nå den slutliga bedömningen. Faktakontroller avgör inte bara huruvida ett uttalande är sant, utan bestämmer också vilken måttstock som används för att bedöma sanningen. Eftersom att det inte finns ett standardiserat sätt att utföra faktakontroller blir bedömningarna präglade av godtycke. Ett exempel är om en politiker använder en faktauppgift som är fel med någon procentenhet. Faktakontrollanterna kan inte förklara om felet beror på t.ex. avrundning, retoriska friheter, uppskattning eller bara lögn. Det kan bero på att faktakontrollantens och den faktakontrollerades definitioner eller källor skiljer sig åt. Istället för att göra en regelriktig faktakontroll blir de snarare domare för vilken källa eller definition som stämmer. Dessa definitioner kan ofta bestridas eftersom de till sin natur är subjektiva. Faktakontrollanter kan inte göra entydiga tolkningar för att uppnå en slutgiltig bedömning. (Uscinski & Butler 2013, s. 172–175)

Uscinski och Butlers fem punkter av metodologiska brister, varav flera ideologiskt påverkade, står inte okritiserade. Michelle A. Amazeen menar i sin artikel ”*Revisiting the Epistemology of Fact-Checking*”, att Uscinski och Butler, lider av samma urvalsproblem som de kritiserade faktakontrollanterna. Hon menar att deras artikel är baserad på anekdotisk bevisföring med ett bristfälligt urval (Amazeen 2015, s. 17). Amazeen menar att faktakontroller är en form av journalistik som opartiskt och envetet ska publicera om fel, bedrägeri och lögn (Amazeen 2015, s. 4). Faktakontroller är inte till för att mäta vem som ljugar mest utan för att bedöma riktigheten i olika påståenden (Amazeen 2015, s. 7). Däremot medger Amazeen att fakta-kontroller borde utföras på ett mer transparent och systematiskt sätt när det gäller att välja fall att granska (Amazeen 2015, s. 18), vilket innebär att hon delvis instämmer i kritiken av Selection Effects. För att motbevisa de andra punkterna i Uscinski och Butlers tes – att

faktakontroller skulle lida av stora metodologiska brister – genomförs en undersökning där Amazeen triangulerar faktakontroller ifrån de tre största faktakontrollsorganisationerna i USA. Undersökningens resultat visar att faktakontrollanterna ofta lyckas presentera liknande resultat, vilket skulle innebära att faktakontrollerna tillsammans – trots olika metoder – lyckas nå någonting som befinner sig lite närmre sanningen. (Amazeen 2015, s 8, 12)

Joseph E. Uscinski avslutar polemiken i sin artikel ”*The Epistemology of Fact Checking (Is Still Naïve): Rejoinder to Amazeen*”. Han menar att fördelarna med faktakontroller måste ställas mot att det finns en stor chans att faktakontrollerna bara är en fortsättning av politik, snarare än en objektiv motvikt till politiska osanningar. (Uscinski, 2015, s. 243). Uscinski kritiserar även Amazeens empiriska studie. Hennes ribba för att avgöra faktakontrollsorganisationernas enighet är alldeles för låg. Faktakontrollanternas betygssystem utgår från en skala som går från sant till falskt. Han hävdar att faktakontrollanters olika nyanser i sina bedömningar inte kan likställas med varandra. Faktakontrollsorganisationerna kan haft olika skäl till sina bedömningar, som vi inte känner till samt att faktakontrollanter faktiskt kan ha fel. Bara för att de håller med varandra betyder inte det att de har rätt i sak, de kan vara helt eniga men ändå ha lika fel (Uscinski 2015, s. 245). Uscinski ger däremot Amazeen rätt i en sak. Information om politikernas s.k. osanningar kan leda till mer informerade medborgare.

3.3 Hur påverkar faktakontroller väljarna?

Faktakontroller ämnar förbättra väljares informationstillgång. Amanda L Wintersieck har i sin studie – med en experimentell design – dragit slutsatsen att faktakontroller påverkar hur vi bedömer politiker vilket påverkar hur vi röstar (Wintersieck 2017, s. 323). I detta sammanhang är det intressant hur felaktiga meddelanden kan påverka oss. Nyhan-Reifler har undersökt hur felaktiga meddelanden kan påverka vår uppfattning av fakta (Nyhan-Reifler 2014).

Deras resultat visar att individer sällan ändrar sina åsikter i faktafrågor även när de konfronterades om sina fel. Faktakontroller lyckas således inte med sin uppgift, att påverka människors åsikter genom att informera dem. Berinskys resultat tyder på det motsatta. (Berinsky 2012). Han menar att rättande av politiska missuppfattningar genom pålitliga källor faktiskt kan göra skillnad. Fridkin m.fl. menar att faktakontroller har potential att påverka åsikter, eftersom antagandena ofta är grundade i offentliga och lättillgängliga fakta (Fridkin 2015, s. 4). Faktakontroller har enligt bl.a. Fridkin m.fl., Nyhan-Reifler och Berinsky en potential att informera och förbättra det politiska debattklimatet.

Enligt Hochschild och Einstein är en förutsättning för att individer ska förändra sina åsikter, att något radikalt eller traumatiserande sker, nästan som en form av uppenbarelse. Vaccinering är ett bra exempel på detta. Det finns föräldrar som inte vill vaccinera sina barn då de menar att vaccinen medför större risker än smittorisken av sjukdomarna som eventuellt skulle kunna smitta barnen. Om deras barn senare skulle insjukna på grund av att barnet inte har vaccinerats, skulle detta kunna påverka föräldrarnas åsikter om vaccin. Åsikterna kan förändras från intuitivt negativa till intuitivt positiva. Dessa förändringar är ovanliga och sker normalt bara när något traumatiskt sker. (Hochschild och Einstein 2015, s. 623–624).

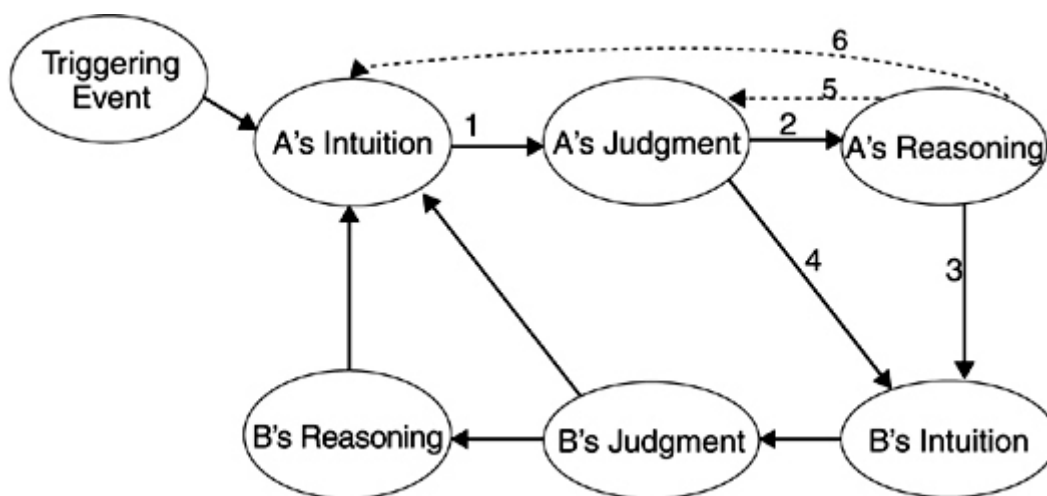
Enligt Jennifer Jerit och Jason Barabas finns det en risk att orättfärdig partiskhet breddas ut när läsarna aktivt väljer vilka nyheter de läser. En lösning enligt dem kan vara att istället inta stora

mängder nyheter vilket ger olika perspektiv och minskar risken att bli felinformerad. (Jerit-Barabas 2012, s. 683). Enligt denna logik borde även faktakontroller ge nya perspektiv, vilket kan gynna varje väljares möjlighet att bli välinformerad. Brian J. Gaines m.fl. menar att det inte nödvändigtvis finns en koppling mellan fakta och ett förbättrat omdöme inom politiken. Först då fakta har tolkats och rationaliserats av mottagaren som påverkan märks (Gaines m.fl. 2007, s. 957, 971–972). De menar att individer ofta accepterar nya fakta, men det innebär inte att de uppdaterar sina åsikter i linje med denna fakta (Gaines m.fl., s 957, 971–972).

3.4 Haidts teori

Jonathan Haidt förklarar i sin bok *”The Righteous Mind”*, hur människor bearbetar information. Enligt Haidt föreligger intuitioner de medvetna resonemangen d.v.s. förnuftet. Hans metafor för hur vårt sinne fungerar är en elefant och en ryttare. Elefanten representerar vår intuition/magkänsla och ryttaren vårt förnuft. Intuitionerna utgörs av de automatiska processer i vårt sinne som styr oss och gör att vi kan komma fram till moraliska bedömningar utan möda. Förnuftet består av medvetna och kontrollerade processer som har utvecklats för att tjäna elefanten snarare än för att konkurrera eller byta ut den. Ryttaren är elefantens tjänare. Den bistår elefanten genom att resonera sig till efterhandskonstruktioner. Ryttaren hittar anledningar till vad elefanten vill göra härnäst och har som mål att förhindra att vi människor blir moraliskt mållösa d.v.s. ”dumbfounded”. (Haidt 2012, s. 52–58)

Haidt visar hur vi bearbetar information i sin ”social intuitionist model” (socialintuitiva modell). Med modellen vill han visa dels hur våra elefanter – inte ryttare – styr våra moraliska och ideologiska värderingar och bedömningar. Dels hur information sprids mellan personer. Modellen visar även vilka möjligheter förnuftsbaserade argument har att påverka åsikter. Haidt menar att det är bättre att tala med elefanten än med ryttaren om du vill påverka någons åsikt, eftersom intuitionerna är källan till folks åsikter. Haidt menar även att vänner, allierade och bekanta har större möjligheter – än fiender och okända – att påverka våra åsikter (Haidt 2001, s. 819). (Haidt 2012, s. 48–60)

(Figur 1.) The social intuitionist model ur *”The Righteous Mind”* med tillåtelse av Jonathan Haidt.

Triggering Event – t.ex. ett påstående

Pil 1 Intuitive judgment – En person hör eller läser ett påstående och gör en bedömning av påståendet.

Pil 2 Post hoc reasoning – Förnuftet kopplas in för att motivera bedömningen av påståendet.

Pil 3 Reasoned persuasion – Någon försöker påverka en annan persons intuitiva åsikt genom förnuftsbaseade argument.

Pil 4 Social persuasion – Personers åsikter kan påverkas genom olika sociala sammanhang.

Pil 5 Reasoned judgment (sker sällan) – En individ förändrar sin bedömning baserat på förnuftsbaseade självreflektioner.

Pil 6 Private reflection (sker sällan) – En individ förändrar sin intuition baserat på förnuftsbaseade självreflektioner.

4. Metod

4.1 Val av fall

År 2014 publicerade Erik Ullenhag, Sveriges dåvarande integrationsminister, en faktakontroll på regeringens hemsida (Ullenhag 2014). Faktakontrollen innehöll motbevis mot 20 stycken myter om svensk invandring. Vid publiceringen var Erik Ullenhag medlem i Folkpartiet (nu Liberalerna) vilket är ett ideologiskt liberalt parti. Anledningen till att Ullenhags faktakontroll har valts beror på främst två saker. Första skälet är att invandringen är och har under en tid varit en omstridd fråga. Polariseringen i debatten är tydlig, antingen är du för eller emot invandring. Då denna tydliga polarisering finns blir det enklare att tyda ut och visa vad Ullenhag egentligen faktakontrollerar. Det andra skälet beror på att faktakontrollen i jämförelse med andra faktakontroller är omfattande och omtalad.

4.2 Del 1

I detta steget undersöks om Erik Ullenhags faktakontroll är ideologiserad. Delen bygger på den metodologiska kritik som Uscinski och Butler har riktat mot faktakontroller i sin artikel *The Epistemology of Fact Checking*. Uppsatsen använder deras fem metodologiska punkter som beskrivs i teorin för att kvalitativt granska innehållet i Ullenhags faktakontroll. Granskningen inkluderar redovisade källor samt själva brödtexten som argumenterar mot myternas riktighet. Genom att visa att Ullenhags faktakontroll lider av dessa metodologiska brister kan vi visa att hans faktakontroll är ideologiskt beroende och resulterar i bedömningar som är ideologiska.

4.2.1 Hur vi klassificerar att Ullenhags faktakontroll är ideologiserad

Vi kommer att klassificera Ullenhags faktakontroll baserat på Uscinski och Butlers fem metodologiska punkter. Vår klassifikation av faktakontrollen baseras på två saker, dels av hur urvalet av myter/påståenden har skett, dels beroende på vilken metod som Ullenhag använder för att vederlägga myterna. Om Ullenhags bedömning är ideologiskt påverkad eller om hans granskning är ideologiskt påverkad, då kommer vi klassificera faktakontrollen som ideologiserad.

Vi kommer att inta samma kritiskt epistemologiska position som Uscinski och Butlers, vilket vi anser vara bäst då denna del av undersökningen använder deras metod. Vi kommer därför likt Uscinski och Butler använda metodkritiken såhär:

Selection Effects används för att visa att faktakontrollantens (Ullenhags) val av påståenden, medvetet eller omedvetet är ideologiskt påverkat. Om flera påståenden omvandlas till ett påstående eller om ett påstående omvandlas till flera påståenden används **Confounding Multiple Facts** eller **Picking Part a Whole**. Dessa kritikpunkter användas för att fastställa om granskningsprocessen i faktakontrollen är ideologiserad och då kan vi klassificera Ullenhags faktakontroll som ideologiserad. Uscinski och Butler menar att faktakontrollanter misslyckas med att visa den objektiva verkligheten. Enligt dem går det inte att hävda att faktakontroller beskriver förhållanden på ett sådana sätt som relaterar till den objektiva verkligheten. Om faktakontrollanten försöker att spå framtiden (**Predicting the Future**), att bevisa samhällsvetenskapliga kausala samband (**Casual Claims**) eller granska påståenden med bestridbara definitioner (**Inexplicit Selection Criteria**), då granskar faktakontrollanten

medvetet eller omedvetet påståendet subjektivt. Vilka källor och definitioner som använts och vilka experter som förlitats på, påverkas av faktakontrollantens ideologiska filter. Faktakontrollanten gör inte en granskning som grundar sig i den objektiva verkligheten eftersom den lutar på sin egna eller experters slutsats/er. Därför kommer vi, om granskningen är subjektiv att klassificera Ullenhags faktakontroll som ideologiserad.

Ofta handlar faktakontroller om kontrasterande verkligheter snarare än obestridbara faktaförhållanden. Faktakontrollanter försöker ofta framhäva sin verklighet som den obestridbara, trots att deras verklighet inte är mer sann än någon annans. Därför försöker vi inta ett annat perspektiv än Ullenhags – ett ideologiskt motsatt perspektiv – för att kritisera faktakontrollen. Vi vill använda detta perspektiv för att uppmärksamma bristerna i Ullenhags resonemang. Ullenhags verklighet är bestridbar och det finns rimliga tvivel till hans antaganden.

Änjo, vår position är en som är kritisk till att faktakontrollanter kan hitta den objektiva verkligheten. När faktakontrollanter försöker hitta denna verklighet genom faktakontroller, resulterar det snarare i en faktakontroll av en kontrasterande verklighet, vilket i detta fall är en invandringskritisk verklighet.

Vi granskar innehållet i Ullenhags faktakontroll kvalitativt eftersom att Uscinski och Butler använde samma metod i sin studie (Uscinski och Butler, s.163–164). I själva undersökningen klassas en vederläggning av en enskild myt som ideologiserad om faktakontrollen lider av minst en av Uscinski och Butlers fem metodologiska kritikpunkter. Efter en elementär granskning av myterna ansåg vi att samtliga påståenden var ideologiserade. Därefter gjordes ett urval av påståenden som vi valde att detaljgranska. Urvalet av myter att detaljgranska motiverar vi med två skäl. Dels för att vi tycker att de valda myterna exemplifierar de fem kritikpunkterna enklast och tydligast för läsaren. Dels för att om granskningen av samtliga myter kvalitativt skulle satts på pränt skulle uppsatsen blivit för lång. Del ett av undersökningen använder sig därmed av Uscinski och Butlers metodkritik för att klassificera Ullenhags faktakontroll som ideologiserad.

4.3 Del 2

I undersökningens andra del undersöks vilken potentiell effekt Ullenhags ideologiskt färgade faktakontroll kan ha på individer som läser kontrollen. Detta görs med hjälp av Haidts teori om hur vårt förnuft och våra intuitioner interagerar. Vi ämnar därmed undersöka hur Ullenhags faktakontroll interagerar med Haidts socialintuitiva modell som presenterades i den teoretiska anknytningen. Vi vill undersöka huruvida Ullenhags faktakontroll kan påverka mottagarnas intuitiva åsikter.

I själva undersökningen visas hur ett/en av Ullenhags påståenden/myter färdas genom Haidts socialintuitiva modell. För att föra resonemangen i denna modell kommer undersökningen att använda det fiktiva paret Ann och Bea. Haidt själv använder intuitionism för att förklara sin socialintuitiva modell (Haidt 2012, s. 59–60). Vi anser därför, att intuitionism bör vara den bästa metoden, för att likt Haidt tänka och skriva intuitionistiskt då vi använder hans socialintuitiva modell. Vad vi menar med detta är följande: Om Bea är en invandringskritisk person, hur påverkas hennes intuitiva åsikter av olika påståenden? Vad skulle en invandringskritisk person som bott hela sitt liv i Sverige tycka om påståendet *”Sverige håller på att bli ett muslimskt land”*? Genom att likt Haidt, försöka sätta sig i andra personers intuitivt

emotionella position kan deras intuitioner tolkas och förstås. Steg för steg används denna metod för att tolka attitydförändringar hos det fiktiva paret Ann och Bea.

Det är inte entydigt hur dessa aktörer skulle agerat eller reagerat, men ett försök görs utifrån Haidts teori och resonemang att argumentera kring *hur* och *varför* Ann och Bea gör vissa bedömningar av Ullenhags faktakontroll. Författarna är medvetna om att våra fördomar och vår kognitiva partiskhet kan påverka våra antaganden. Trots dessa, borde ett resultat likt vårt fås, om en identisk metod används.

5. Undersökning

5.1 Del 1

Erik Ullenhags myter publicerades med motiveringen att myter behöver mötas med fakta, vilket Ullenhag betonar i texten: *”Kring invandringen cirkulerar många myter och felaktiga påståenden. På denna webbsida bemöts ett antal av de vanligaste påståendena om just invandringen och dess effekter”, ”För att värna det öppna samhället är det viktigt att fördomar bemöts med fakta”*. Att arbeta emot främlingsfientlighet tycker sannolikt de flesta är bra och att möta fördomsfulla eller felaktiga påståenden om främlingar med fakta är eftersträvanvärt. Emellertid ursäktar inte det att faktakontrollen lider av några grundläggande metodologiska problem som vi i del 1 ska belysa.

5.2 Urval av Ullenhags myter

Undersökningen ska nu illustrera Ullenhags tendens till ideologiska utgångspunkter i sin faktakontroll. Tanken i uppsatsen är alltså att kritiskt som möjligt granska påståenden utan att själva bedöma deras riktighet. Ett urval av Ullenhags myter kan illustrera denna ideologiska förankring som präglar hans faktakontroll.

5.2.1 Selection Effects

Myt nr 6: *”Alla utrikes födda som kommer till Sverige lever på bidrag”*

När faktakontrollanter väljer ut påståenden att faktakontrollera lider påståendena av Selection Effects, d.v.s. urvalet av påståenden kommer att medvetet eller omedvetet vara påverkade av ideologi. Dessa ideologiska föreställningar kommer att resultera i att vissa påståenden kommer uppfattas som mer intressanta och uppseendeväckande. Detta leder till att de som har motsatta ideologiska ställningstaganden kommer att faktakontrolleras hårdare, då deras faktapåståenden kommer ses som mer uppseendeväckande och sannolikt mer tvivelaktiga. Den hårdare faktakontrollen för ideologiska motståndare kommer göra att de ses som mer lögnaktiga.

Ullenhags faktakontroll av påståendet *”Alla utrikes födda som kommer till Sverige lever på bidrag”* lider av denna problematiken. Utöver detta lider Ullenhags faktakontroll av en ännu värre brist när det handlar om val av påstående. Ullenhag har inte angivit någon källa till myterna, det är därför sannolikt att han hittat på myterna själv utifrån påståenden han hört eller utifrån vad han tror att en invandringskritisk person skulle kunna säga. Ullenhag hittar helt enkelt på påståendet själv, han utformar meningsuppbyggnaden av påståendet själv och han motbevisar påståendet själv. Varje steg i processen utförs av Ullenhag, från påståendets konstruktion till dess vederläggning. I Ullenhags granskning av påståendet *”Alla utrikes födda som kommer till Sverige lever på bidrag”* blir Selection Effects inte bara den snedvridning som Uscinski och Butler skriver om utan en granskning som är fullständigt ideologiskt präglad.

Genom att själv utforma språket i myten kan Ullenhag anpassa påståendet för att det enklare ska kunna vederläggas. Påståendet *”Alla utrikes födda som kommer till Sverige lever*

på bidrag” är precis utformat på det sättet. Det säger sig själv att inte alla utrikes födda lever på bidrag och just därför blir påståendet enkelt för Ullenhag att vederlägga. Det kvittar vad Ullenhag säger eller hur han motbevisar påståendet, han kommer ha rätt. På detta sättet kan Ullenhag utnyttja påståendets utformning för att ideologiskt tillrättavisa ideologiska meningsmotståndare.

Med hjälp av punkterna Confounding Multiple Facts och Picking Part a Whole ska vi nu visa att det finns andra problem när det gäller urval.

5.2.2 Confounding Multiple Facts och Picking Part a Whole

Uscinski och Butler menar att varje uttalande inte behöver motsvaras av just **ett** faktapåstående. Faktakontrollanter delar in olika mängd uttalanden i olika mängd påståenden. Denna indelning är subjektiv och ideologisk. Att göra dessa typer av indelningar kallas Confounding Multiple Facts och Picking Part a Whole.

Myt nr 20: *”Svenska skattepengar som kunde gått till pensioner går istället till invandrare”*
Myten påstår att skattepengar som kunde gått till pensioner istället går till invandrare. Ullenhag menar att det är fel att koppla ihop invandring med pensioner. Ullenhag väljer att vederlägga påståendet *”Svenska skattepengar som kunde gått till pensioner går istället till invandrare”* genom att ställa frågan *”Var kommer pensionerna ifrån?”*. Han visar att en majoritet av pensionspengarna kommer ifrån ett system som inte hänger ihop med statsbudgeten. Ullenhag har rätt i sak och därmed kan det initiala påståendet vederläggas enligt Ullenhag.

Faktakontrollen av *”Var kommer pensionerna ifrån?”* ledde inte nödvändigtvis till samma resultat som en direkt faktakontroll av myt nr 20 hade gjort. Ullenhag förändrade och anpassade påståendet för att enklare kunna vederlägga det, samtidigt som Ullenhag får rätt i sak. Vad vi menar är följande: Ett annat sätt att visa att påstående nr 20 stämmer (olikt Ullenhag) är att förändra påståendet *”Svenska skattepengar som kunde gått till **pensioner** går istället till invandrare”* till påståendet *”Svenska skattepengar som kunde gått till **pensionärer** går istället till invandrare”*. Pensionärer som grupp betalar skatt till statsbudgeten. Om pensionärerna får en förhöjd skatt som konsekvens av ökad invandring då kunde pengar som går till invandrare gått till pensionärer. Genom att undvika att använda ordet pensionärer och istället skriva pensioner, kringgår Ullenhag frågan som handlar om vem som ska få skattepengar, pensionärer eller invandrare? Statsbudgeten påverkar inte pensionerna men statsbudgeten påverkar pensionärernas ekonomi genom förändrade skattesatser. Faktakontrollen blir då som konsekvens ideologisk eftersom att du kan anpassa vilket påstående i det initiala påståendet som du vederlägger. Bedömningen av påståendet kan därav användas som opinionsbildning.

Myt nr 6: *”Alla utrikes födda som kommer till Sverige lever på bidrag”*

Ullenhags granskning av denna myt drabbas av fenomenet som kallas Picking Part a Whole. Han extraherar och vederlägger flera olika påståenden ur myt nr 6 i syftet att hävda att myt 6 inte stämmer. Ett problem som uppstår när vi ska kritisera Ullenhags granskning, är att vi själva gör en godtycklig tolkning av vilka påståenden som Ullenhag extraherat och vederlagt ur myt nr 6. Det vi menar att det finns många olika slumrande påståenden i det initiala påståendet (myt nr 6). Det är godtyckligt vilka Ullenhag valde i sin vederläggning och det är godtyckligt när vi ska tolka vilka dessa påståenden är.

Trots detta är vår tolkning att Ullenhag försökt extrahera dessa påståenden ur det initiala påståendet: *"De flesta som kommer till Sverige arbetar ej"*, *"Alla utrikes födda är likadana"* och *"Man behöver inte anstränga sig för att få bidrag"*. Han vederlägger dessa påståenden för att sedan hävda att myt nr 6 inte stämmer. Ullenhag menar exempelvis att majoriteten av de utrikes födda arbetar och att utrikesfödda är en heterogen grupp. Dessutom argumenterar han för att asylsökande som tackar nej till ett jobb förlorar sin ekonomiska ersättning och för att erhålla en full ersättning finns krav som att studera svenska.

För att visa hur problematiskt Ullenhags påstående är tänker vi vända på påståendet från *"Alla utrikes födda som kommer till Sverige lever på bidrag"* till *"Inga utrikes födda som kommer till Sverige lever på bidrag"*. Det kan framstå som lustigt att göra detta, men det är precis såhär som Ullenhag har utformat sitt påstående. Han har utformat det så det bara kan vederläggas, oavsett vilken metod eller vilka argument som används. Vi ska nu göra likadant. Exempelvis kan vi extrahera påståendet *"Inga flyktingar får bidrag"*. Det enda vi behöver göra nu är att likt Ullenhag länka till Försäkringskassan och visa att flyktingar får etableringsbidrag, och därav kan utrikes födda få bidrag, vilket vederlägger det omvända påståendet.

Vår omvända myt är i likhet med Ullenhags utformad på ett radikalt sätt för att göra det omöjligt att bevisa att myten stämmer. Egentligen skulle Ullenhag likt oss kunnat vederlägga sitt påstående betydligt enklare. Han hade bara behövt hitta en(1) utrikesfödd person som inte erhåller bidrag. Anledningen till att Ullenhag inte gjorde detta, utan istället delade in myt nr 6 i olika underpåståenden, var för att kunna framföra sitt ideologiska budskap. Ullenhag nöjer sig alltså inte med denna enkla vederläggning, istället vederlägger han flera olika påståenden för att ideologiskt tillrättavisa meningsmotståndare genom sin faktakontroll.

I de ovanstående metodologiska kritikpunkterna har vi visat hur Ullenhags påståenden lider av en tydlig urvalsproblematik. Även faktakontrollen av de myter som inte presenteras har visat liknande tendenser. Vi kan därmed redan nu i undersökningen konstatera att Ullenhags myter är ideologiserade. Trots detta konstaterande vill vi undvika att endast förlita oss på urvalsproblematiken för att visa på faktakontrollens ideologisering. Därför kommer undersökningen härnäst ponera att Ullenhag skulle ha redovisat hur han valt påståendena/myterna i syfte att på fler vis undersöka om myterna är ideologiserade.

5.2.3 Predicting the Future och Casual Claims

Nedanstående metodologiska kritikpunkter kritiserar faktakontrollanters misslyckade försök att beskriva den objektiva verkligheten.

Myt nr 5: "Sverige håller på att bli ett muslimskt land"

Det finns lite som tyder på att Sverige skulle bli ett muslimskt land. Även om 80 000 muslimer skulle invandra till Sverige varje år (vilket var den ungefärliga siffran för det totala antalet asylsökande i Sverige år 2014, då Ullenhag publicerade denna faktakontroll³) skulle det ta mer än hundra år innan personer med muslimsk bakgrund blev majoritet i Sverige (Migrationsverket 2017). I sak har Ullenhag därmed rätt, Sverige kommer troligen inte bli ett muslimskt land

³ Räknat på att de asylsökandes barn och dessas barn och barnbarn alla skulle behålla sin religiösa tillhörighet, vilket är osannolikt. Samt att de asylsökande och deras barn så småningom får ungefär samma fertilitetstal som svenskar, vilket är sannolikt.

under vår levnadstid.

Ullenhags granskning lider trots detta av den metodologiska bristen ”Predicting the Future”. Vad är det egentligen Ullenhag faktakollar? Han faktakollar ett påstående om framtiden. Men det är omöjligt att faktakolla framtiden eftersom framtiden ännu inte skett. I denna granskning blir det kognitivt omöjligt att avsäga sig benägenheten till grundläggande ideologiska antaganden (Uscinski och Butler 2013, s. 166). Dessa antaganden består av Ullenhags tolkningar av framtiden. Tolkningarna är ett urval av prognoser och experter som Ullenhag litar på. Vilka experter som Ullenhag har förtroende för påverkas av hans ideologiska benägenhet. Denna benägenhet påverkar vilka prognoser som han ser som sannolika och osannolika.

Prognoser kan bara uppskatta framtiden, baserat på nuvarande kunskap. Ullenhag har sannolikt rätt i att Sverige inte kommer att bli ett muslimskt land, problemet är att han inte kan befästa detta helt säkert eftersom han inte kan spå framtiden. Om något inte kan befästas, hur kan det då faktakontrolleras? En faktakontrolls syfte är att visa hur verkligheten ser ut. Men Ullenhag lyckas bara visa sin subjektiva verklighet som är formad av ideologi.

Myt nr 14: ”Invandring leder till lönedumpning”

Myten påstår att invandring leder till lönedumpning på den svenska arbetsmarknaden. Ullenhags faktakontroll består därför av att motbevisa det kausala sambandet mellan invandring och lönedumpning. Ullenhag hävdar att invandringen har haft positiv effekt på de inhemska genomsnittslönerna, sysselsättningen inte påverkats av invandring från de forna öststaterna och att förvärvsinkomsterna för orterna som har tagit emot migranter bara minskat med 1 procent jämfört med andra delar av landet. Ullenhag hävdar att han motbevisar myten genom en granskning på knappt 100 ord.

Vi tänker arbeta godtyckligt, likt Ullenhag har gjort och med knappt 100 ord, bevisa att påståendet ”Invandring leder till lönedumpning” stämmer. Det finns både hög- och lågutbildade bland invandrare som kommer till Sverige. Men även högutbildade får ibland ta mindre avancerade jobb p.g.a. faktorer såsom språkbarriären. Många invandrare konkurrerar därmed inom sektorer med enklare jobb. En möjlig utveckling är att konkurrensen inom sektorerna stiger och då riskerar lönerna att sjunka. Högutbildade påverkas sannolikt inte av denna utvecklingen. Olika samhällsgrupper kan därmed uppleva lönedumpning samtidigt som andra grupper kan uppleva löneökning.

Poängen är inte att visa att Ullenhag har fel, utan att det är svårt att bevisa eller motbevisa kausala samband inom samhällsvetenskapen, även för samhällsvetenskapliga forskare. Vi har lyckats ”bevisa” myten samtidigt som Ullenhag har ”motbevisat” den, trots att vi har arbetat med samma metod. Detta visar att kausala samband inte är självklara vilket gör hans faktakontroll blir oduglig. Samhällsvetare talar ofta om ett spektrum av mycket stöd eller lite stöd till kausala samband vilket står i strid med faktakontrollanters tendens att tala om sant eller falskt (Uscinski & Butler 2013, s. 169). Om en samhällsvetare inte enkelt kan ge svar på kausala samband, hur ska då en faktakontrollant kunna göra det? Faktakontroller reduceras då till en process som går ut på att hitta en eller flera källor för att styrka kausala samband. Det blir ett ideologiskt ställningstagande när dessa källor väljs ut. Sedan används de kausala sambanden för att motbevisa ett påstående.

5.2.4 Inexplicit Selection Criteria

Myt nr 14: *”Invandring leder till lönedumpning”*

Inexplicit Selection Criteria innebär att någon inte öppet redovisar med vilken metod eller på vilka grunder det valda materialet har granskats för att nå en bedömning. Det är ofta inte tydligt inom samhällsvetenskapen vilken definition som är rätt för att beskriva ett begrepp eller ett fenomen.

Ullenhags granskning av den 14:e myten lider av precis denna bristen. Han redogör inte vad lönedumpning innebär. Innebär det att lönerna minskar med en viss mängd? Det vet inget eftersom Ullenhags i sin faktakontroll inte redogör för vad begreppet innebär. Han försöker att vederlägga att ”Invandring leder till lönedumpning”, att x leder till y. X:et (invandring) är förståbart men vad Y:et (lönedumpning) innebär är oklart.

Fenomenet ”invandring” innebär att någon flyttar från ett land till ett annat. Det kan innebära att allt från en till ett oändligt antal personer flyttar. Däremot är en massinvandring svårare att definiera. Om hundratusen människor invandrar till Sverige, skulle vissa troligen klassa detta som en massinvandring medan andra inte skulle göra det. Det finns därmed ett graderingsproblem med värdeladdade ord vilket återkommer i frågan om lönedumpning. En lönesänkning skulle kunna vara om någon får en sänkning på 1 kr i lön men det kan också vara om någons lön sjunker med en tredjedel. Vi anser att dessa gradskillnader finns i begreppet lönedumpning även om det motsvarar en stor lönesänkning. Det är oklart hur stor sänkningen är och därför borde Ullenhag tydligt ha angivit en definition.

För att kunna bevisa eller motbevisa ett samband (X leder till Y) måste tydliga definitioner av variablerna finnas. Problemet är att Ullenhag inte ger begreppet ”lönedumpning” en sådan definition och således misslyckas han med att vederlägga myten. Han kan inte motbevisa någonting som inte definieras. Därför blir det upp till mottagaren att tolka vad som menas med lönedumpning. Om han hade definierat lönedumpning som t.ex. ”en lönesänkning med 30 %” hade han kunnat vederlägga myten genom att visa källor som styrker detta. Även om Ullenhag hade angivit en definition av lönedumpning hade den definitionen kunnat kritiseras eftersom han subjektivt hade valt vilka källor som var tillförlitliga. Problem är att Ullenhag i sin faktakontroll av myt nr 14 inte ens gör detta, istället är han själv källan till definitionen som inte explicit ges. Konsekvensen blir att bedömningen är subjektiv och resultatet ideologiskt påverkat.

Undersökningen har hittills visat att Ullenhags faktakontroll lider av samtliga av Uscinski och Butlers metodologiska kritikpunkter. Om avsändaren av faktakontrollen bidrar till att faktakontrollen blir ideologiskt påverkad, vad innebär det för mottagarnas möjlighet att absorbera faktakollens bedömning?

5.3 Del 2

Den första delen av undersökningen har hittills visat att Ullenhags faktakontroll är ideologiskt påverkad. Detta har gjorts genom att rikta samma kritik mot Ullenhags faktakontroll, som Uscinski och Butler riktat gjort mot andra faktakontroller. Med kännedomen att Ullenhags faktakontroll är ideologiskt påverkad undersöks i denna del om ideologiseringen av faktakontrollen påverkar individers möjlighet att motta och absorbera faktakontrollens budskap. I linje med vad som presenterades i metoden, genomförs detta med hjälp av Haidts socialintuitiva modell.

Triggering Event

För att illustrera hur modellen (se figur 1) fungerar använder vi det fiktiva paret Ann och Bea. I figuren representerar "A" Anns kognitiva process och "B" representerar Beas kognitiva process. Ann som är en *invandringsvänlig* person, läser på regeringens hemsida om Erik Ullenhags faktakontroll som försöker motbevisa myten/påståendet "*Sverige håller på att bli ett muslimskt land*". I figuren fungerar påståendet som "Triggering Event".

Pil 1 Intuitive judgment

Ann läser påståendet och intuitivt bearbetar hennes intuition påståendet och bedömer (judgment) det, vilket illustreras med pil 1. Denna process sker omedvetet. Anns intuitiva bedömning är att påståendet inte stämmer, d.v.s. att Ullenhags faktakontroll stämmer. Ann gör denna intuitiva bedömning eftersom hennes intuitiva ideologiska position är positivt inställd till invandring och denna position överensstämmer med faktakontrollantens ideologiska position, då de båda är liberaler. Hela denna process sker automatiskt och utan tankeverksamhet från Ann.

Pil 2 Post hoc reasoning

Först när Anns initiala bedömning (vilket sker i pil 1) av påståendet gjorts, sker pil 2 och Anns förnuft (reasoning) kopplas in för att resonera kring den gjorda bedömningen. Anns medvetna förnuftsresonemang sker därmed först efter att hennes omedvetna initiala bedömning av påståendet gjorts. Utifrån denna intuitiva bedömning skapar Anns förnuft argument för att övertyga andra till varför Anns intuitiva bedömning av påståendet är rätt. Ann kan t.ex. tänka "*Sverige kommer inte att bli ett muslimskt land då de flesta muslimer som invandrar till Sverige sekulariseras*". Argument likt dessa konstrueras medvetet av Anns förnuft men i syfte att motivera den intuitiva bedömningen. I linje med Haidts teori bygger därmed inte Ann sin bedömning av påståendet på förnuftsargument, utan på hennes intuitiva bedömning. Anns förnuftsargument är blott en efterhandskonstruktion, hennes bedömning var redan förutbestämd av hennes intuitioner.

Pil 3 Reasoned persuasion och pil 4 Social persuasion

Del 2 av undersökningen har hittills visat hur Ullenhags faktakontroll i ljuset av Haidts socialintuitiva modell uppfattas och bedöms av en som intuitivt utgår ifrån samma ideologiska position som Ullenhag. Vad händer då enligt Haidts modell, när Ann berättar om sin bedömning för Bea som är *invandringskritisk* och utgår från andra ideologiska ställningstaganden än Ann? Denna process delas in i två scenarier. I scenario 1 använder Ann endast förnuftsresonemang likt Ullenhags faktakontroll för att försöka påverka Beas åsikt. Ann använder i detta scenariot

pil 3 och de efterföljande interaktioner som följer av denna användning. I scenario 2 försöker Ann initialt istället använda pil 4 för att först empatisera med Bea och förstå hennes emotionella och intuitiva position. När Ann gjort det använder Ann sig av förnuftsargument för att påverka Beas åsikt.

5.3.1 Scenario 1

Ann berättar för sin fru Bea att Ullenhag gjort en faktakontroll av påståendet *"Sverige håller på att bli ett muslimskt land"*. Ann berättar att hon instämmer i faktakontrollens bild, att Sverige inte håller på att bli ett muslimskt land. Samtidigt som Ann berättar detta går Bea genom samma process som Ann gjorde i pil 1 och 2 vilket resulterar i att Bea gör en egen intuitiv bedömning av påståendet. Intuitivt håller Bea inte med Ann. Bea säger till Ann att hon inte håller med henne.

Ann försöker då påverka Beas bedömning av påståendet genom ett förnuftbaserat argument. Ann använder det redan konstruerade argumentet *"Sverige kommer inte att bli ett muslimskt land då de flesta muslimer som invandrar till Sverige sekulariseras"*. Problemet med detta argumentet är att det i linje med Haidts modell sannolikt inte kommer ge den eftersträlvade effekten att påverka Beas bedömning. Istället kommer Bea, likt Ann, konstruera sina egna förnuftsbaserade argument för att visa att sin intuition är rätt, t.ex. *"Muslimska traditioner påverkar de kristna traditionerna i Sverige"*. Diskussionen kommer troligen fortsätta såhär, Ann och Bea använder förnuftsbaserade argument för att visa den andre att sin egna intuitiva bedömning av påståendet är den korrekta, utan att lyssna på den andras åsikt. Båda hade redan intuitivt bestämt sig då de hörde påståendet. I linje med Haidts teori blir det därför högst sannolikt att Ann misslyckas övertyga Bea med förnuftsargument. Förnuftsargumenten biter inte på Bea eftersom att Bea redan har bestämt sig, hon bestämde sig redan sekunden då hon hörde påståendet.

Ullenhags faktakontroll är utformad på detta sättet. Likt Ann försöker Ullenhag övertyga Bea genom förnuftsargument. Han försöker tala till läsarnas förnuft genom att använda statistik, data och långa resonemang. I linje med Haidts teori kommer Ullenhags faktakontroll inte ge den eftersträlvade effekten på läsarna. Mottagare som Ann kan påverkas av faktakontrollen då hon har en liknande ideologisk utgångspunkt som Ullenhag själv. Bea var däremot inte mottaglig för faktakontrollen då hon inte utgick från en liknande ideologisk utgångspunkt som Ullenhag. Om detta förnuftsbaserade tillvägagångssätt enligt den socialintuitiva modellen inte kunde påverka Beas intuitiva åsikt, hur kunde Ullenhag då ha utformat sin faktakontroll för att få den eftersträlvade effekten att påverka Beas åsikt?

5.3.2 Scenario 2

Efter att ha läst påståendet *"Sverige håller på att bli ett muslimskt land"* berättar inte Ann för Bea om sin bedömning av påståendet. Istället för att berätta om sin bedömning frågar Ann Bea flera olika frågor, bland annat vad Bea tycker om muslimsk invandring. Bea svarar: *"De har andra kulturella traditioner som krockar med våra"*. Syftet med frågorna är att Ann försöker förstå Beas intuitiva känslor genom att sätta sig i hennes emotionella position och tänka som Bea gör, innan Ann berättar om sin bedömning av påståendet. Ann berättar sedan om sin

bedömning för Bea. Åter leder detta till en liknande diskussion som i scenario 1. Skillnaden mellan scenarierna, i linje med Haidts teori, är att Ann nu förstår Beas intuitiva bedömning av påståendet bättre. Effekten av detta blir att Ann nu kan anpassa sina förnuftsbaseade argument på ett sätt som gör Bea mer mottaglig till dessa argument. Mottagligheten gynnas dessutom av att Ann och Bea har en stark social länk mellan varandra i form av partnerskap vilket gör det enklare för båda att påverka varandras åsikter (Haidt 2001, s. 819). Det som avgör om Ann i slutändan lyckas påverka Beas åsikt, avgörs främst av två faktorer. Dels avgörs den möjliga förändringen av hur stark motsättning det är i Anns intuitiva bedömning och Beas intuitiva bedömning av påståendet. Större motsättning ökar sannolikheten att Bea inte övertygas av Ann. Dels avgörs förändringen av hur duktig Ann är på att använda Haidts fjärde pil vilket bl.a. avgörs av hur bra lyssnare och hur empatisk Ann är som person (Haidt 2012, s 55–60).

Pil 5 Reasoned judgment och Pil 6 Private reflection

Pil 5 och 6 representerar i modellen Anns förnuftsbaseade självreflektion. I vårt fall kommer vi däremot att använda Beas självreflektion då det passar vårt resonemang bättre. Pilarna representerar därmed hur och när Beas förnuftsbaseade självreflektion sker. Självreflektionen skulle skett om Bea efter ett av de möjliga scenarierna, själv reflekterade över sina åsikter med förnuftsbaseade argument och försökte förändra sin åsikt. Denna självreflektion skulle kunna förändra hennes bedömning eller intuition. Däremot sker denna självreflektioner enligt Haidt sällan och därav förändrar vi sällan våra grundläggande ideologiska och moraliska värderingar (Haidt 2012, s. 54–56). Möjligheten till självreflektion höjs om scenario två skett jämfört med scenario ett. Delvis beror detta på att personen blir mer öppen inför främmande idéer om de presenteras på ett vänligare sätt.

I linje med Haidts socialintuitiva modell har Ann en större möjlighet att påverka Beas åsikt genom scenario två, jämfört med scenario ett. Vad innebär denna slutsats för Ullenhags faktakontroll? Och för faktakontrollens möjlighet att påverka åsikter? Eftersom hela faktakontrollen är en förnuftsbasead process talar även resultatet av kontrollen till läsarnas förnuft. Om mottagarens intuitiva ideologiska ställning inte överensstämmer med faktakontrollantens (Ullenhags) blir det sannolikt att faktakontrollen misslyckas med att påverka mottagarens bedömning av påståendet. Detta är vad som skede i scenario ett. Haidts modell presenterar en lösning på problemet i form av vårt scenario två. Enligt modellen finns det vissa sociala verktyg (vilket visats i scenario 2) som kan användas för att göra läsarna mer mottagliga till Ullenhags förnuftsbaseade argument. Dessa sociala verktyg förbereder mottagaren innan mottagaren utsätts för de förnuftsbaseade argumenten. Vår undersökning visar att om en faktakontroll ämnar påverka mottagarnas åsikter, borde de utformas på ett sätt där de använder dessa sociala verktyg. För att utnyttja Haidts liknelse menar vi att om Ullenhags faktakontroll försökt tala till läsarnas elefanter (intuitionen) snarare än till ryttarna (förnuftet), hade faktakontrollen fått en förhöjd sannolikhet att lyckas med sitt syfte, att påverka mottagarnas åsikter i invandringsfrågan (Haidt 2012, s. 52–55). Vilket kunde skett både vid direkt läsning eller genom självreflektion.

6. Resultat

Undersökningens resultat tyder på att Ullenhags faktakontroll är ideologisk influerad. För Ullenhags faktakontroll innebär detta att två scenarier kan ske. I det första scenariot misslyckades faktakontrollen eftersom den ideologiska diskrepansen mellan mottagaren och avsändaren var för stor. I det andra scenariot lyckas faktakontrollen delvis påverka mottagaren eftersom det fanns rätt sociala förutsättningar.

Kan faktakontroller påverka våra åsikter?

Ja, om intuitionerna/ideologierna överensstämmer eller om faktakontrollen byggs på en bädd av intuitiv och emotionell förståelse, då kan faktakontroller påverka åsikter.

7. Diskussion

7.1 Analys av resultat

Om rätt förutsättningar finns, kan Ullenhags faktakontroll påverka åsikter. Däremot finns det en risk med Ullenhags faktakontroll, när Ann och Bea hör påståendet som de gör i scenario ett. För Ann fungerar påståendet som en form av resonans. Hon hör påståendet och håller intuitivt med Ullenhag, det Ann redan vet förstärks av faktakontrollen. För Bea fungerar påståendet istället som något polariserande. När hon hör påståendet håller hon intuitivt inte med Ullenhag. Bea försöker snarare befästa sina intuitiva känslor och motivera dessa med sitt förnuft, likt Haidts teori. Resultatet är alltså att Ann och Beas positioner cementeras. Det finns alltså en viss fara med att försöka övertyga andra personer genom rationella argument, som Ann gjorde i scenario ett. Förvisso innehåller scenario 1 viss potential att påverka åsikter hos individer som ideologiskt befinner sig nära faktakontrollanten. T.ex. om Ann skulle haft en annan åsikt än Ullenhags, är det möjligt att hon skulle ha förändrat åsikten efter att hon läst hans faktakontroll. Trots detta, misslyckas Ullenhags faktakontroll med sitt mål, att rätta felaktiga uppgifter och att informera meningsmotståndare. I scenario två försökte Ann istället sätta sig i Beas emotionella position för att förstå hennes intuitiva känslor. Detta gjorde Bea mer mottaglig. Bea kunde nu ta emot och bearbeta det Ann sa, eftersom Ann förflyttade sig till samma våglängd om Bea. Ann visste hur hon skulle använda de sociala verktygen för att presentera sin åsikt om Ullenhags faktakontroll på rätt sätt. Exakt hur de sociala verktygen för att nå fram till elefanterna kan se ut, är bortom denna undersökning. Vi vill däremot betona att i detta fenomen verkar finnas en latent och hittills ganska outnyttjad potential till att påverka åsikter.

Ullenhag försökte påverka opinionen i invandringsfrågan genom scenario ett, men effekten blev inte vad han önskade. Ullenhag har inte bara tendenser av ideologi i sin faktakontroll, hans faktakontroll är likt vi visat en stor ideologikontroll. Redan då påståendena benämns som myter blir faktakontrollen ideologiserad. Vi visar i undersökningens andra del att Ullenhag försöker vederlägga myterna på ett sådant sätt att det troligen kommer leda till polarisering. Ullenhags faktakontroll kan t.o.m. gynna hans meningsmotståndare. De kan visa hur ideologiskt påverkad faktakontrollen är, enkelt motbevisa den och sedan förkasta den.

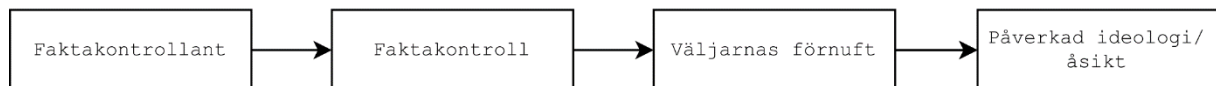
Istället borde Ullenhag ha utformat faktakontrollen likt scenario två. Han borde ha talat till elefanten, inte ryttaren. Om han hade förstått sina meningsmotståndares intuitiva åsikter lika bra som sina egna, hade han kunnat skapa rätt förutsättningar för att påverka dessa åsikter. Han hade förstått styrkor och svagheter i sina meningsmotståndares argumentationer och således skulle hans meningsmotståndare varit mer mottagliga för hans argument. Om Ullenhag hade utformat faktakontrollen på detta sätt hade han kunnat tala till meningsmotståndarnas elefanter och påverkat deras åsikter.

Huruvida Ullenhags faktakontroll kan påverka våra åsikter är intressant. Vi har visat att Erik Ullenhags ideologiserade faktakontroll inte kommer att påverka meningsmotståndare och för att driva denna tes om intuitionism vidare, behöver vi härleda resultatet till en större kontext. Vi är därför inspirerade av ett induktivt sätt att resonera. Detta innebär att vi härifrån utgår från att alla faktakontroller som är ideologiserade saknar möjligheten att påverka ideologiska meningsmotståndares intuitiva åsikter. För att visat att tesen stämmer, ska vi närmast visa att detta var fallet under det amerikanska presidentvalet 2016.

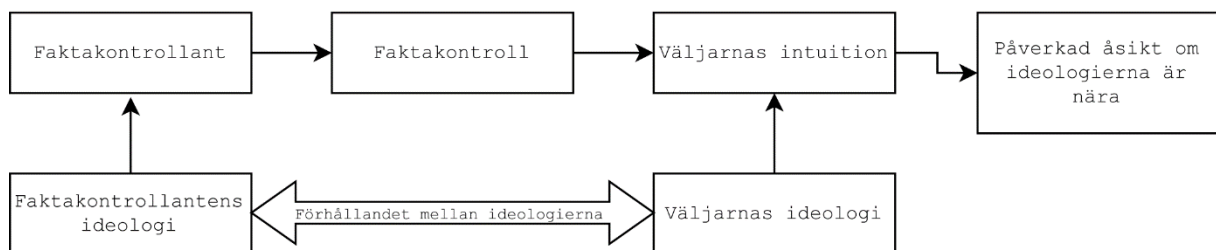
7.3 Faktakontroller i det amerikanska presidentvalet

Under det senaste decenniet har antalet faktakontroller ökat. I USA har rigorösa faktakontroller genomförts under framförallt valkampanjerna. Donald J. Trump vann det amerikanska presidentvalet år 2016, trots att han enligt faktakontrollanterna ljög mest. Kan fakta ha tappat sin betydelse i det amerikanska presidentvalet? Eller misslyckades faktakontrollanterna att nå ut med sina faktakontroller och därmed rätta felaktig information?

Modell (a) Hur faktakontrollanter tror att vi bearbetar information

Modell (b) Hur vi egentligen bearbetar information

(Figur 2.)

Under det amerikanska valet trodde faktakontrollanterna att de (likt figur 2a) kunde informera väljarna genom sina faktakontroller. Informeringen skedde genom förnuftsargument. Förnuftsargument skulle sedan resultera i påverkade åsikter och ideologiska ställningstaganden hos väljarna. I själva verket så var figur 2a en chimär, eftersom faktakontrollerna bearbetas likt figur 2b. Det som skiljer 2b ifrån 2a är att förnuftsargumenten inte talar direkt till väljarnas förnuft, utan talar till förnuftet via intuitionerna. Det som avgör om väljarnas åsikter påverkas av förnuftsargumenten, är om faktakontrollanten och väljarna är varandra nära ideologiskt. Väljarnas mottaglighet beror därmed på bristen på ideologiska motsättningar. Faktakontrollanterna tycks ha missat denna viktiga del i hur vi bearbetar information. Vi menar att om faktakontrollanterna under det amerikanska valet hade förstått detta fenomenet, försökt förstå de människorna som stödde Trump, då hade faktakontrollanterna förvärvat kapaciteten att förändra sina argument, kunnat tona ner ideologiseringen och faktiskt påverka väljarnas intuitiva åsikter. Problemet var att faktakontrollanterna hade fel modell om hur vi bearbetar information. Därför misslyckades de med att rätta felaktiga uppgifter för att påverka väljarnas åsikter.

Faktakontrollanternas misslyckande skedde i samspel med Trumps smutskastning av de etablerade medierna i USA. När Trump ansåg att faktakontrollanternas bedömde honom orättvist, kunde han i ett politiskt syfte piska upp en misstro mot medier. Han påtalade den ideologiska motsättningen mellan väljarna och de etablerade medierna. Han anklagade medierna för oärlighet och partiskhet i syfte att underminera deras förtroende (Trump 2016a, 2016b). Om medierna inte varit så ideologiserade hade Trumps kritik inte fått samma slagkraft. Vi kan inte endast skylla på medierna för att politiken blev polariserad och att Trump valdes till president, trots det hade medierna kunnat förbättra sitt tillvägagångssätt.

7.4 Intuitionens emotionella plan

Vi har visat att faktakontroller ofta misslyckas att med att påverka intuitiva bedömningar. Kan det vara så att det finns enklare sätt att påverka åsikter än genom faktakontroller? Haidt menar att det finns olika former av intuitioner och alla dessa olika former når inte ett emotionellt stadie. En form av intuition är om du bläddrar i en tidning, då ser du olika rubriker och gör intuitiva bedömningar av dessa utan att bedömningarna når ett emotionellt stadie. Vissa av dessa intuitiva bedömningar når däremot detta emotionella stadium. (Haidt 2012, s. 52–53).

Hochschild och Einsteins teori om traumatiska händelser kan fungera som ett komplement till vårt resultat. De menar att traumatiska händelser, om dessa är tillräckligt traumatiserande kan de påverka våra åsikter (Hochschild-Einstein 2015, s. 623–624). Dessa traumatiska händelser kan i ljuset av Haidts socialintuitiva teori påverka våra intuitiva ställningstaganden i olika frågor. Om du vill påverka någons åsikt måste du penetrera intuitionerna och nå en emotionell nivå av dessa intuitioner. Hade Erik Ullenhags faktakontroll något element som kunde penetrera dessa intuitioner? Troligen inte.

Två händelser i invandringsfrågan som däremot hade dessa traumatiserande elementen var dels bilden på den treårige Alan Kurdi, en flykting från Syrien som låg livlös på en av Turkiets stränder och dels när Sverige införde gränskontroller på Öresundsbron (Carlén 2015). Bilden på Alan Kurdi är en traumatiserande bild. Den har de traumatiserande element som Hochschild-Einstein talar om. I linje med Haidt talar bilden till våra elefanter och de flesta skulle må emotionellt dåligt av att se bilden. Eftersom bilden har traumatiserande element kan den också penetrera våra intuitiva åsikter om invandringspolitiken. Enligt Sifos undersökning verkar bilden ha varit tillräckligt traumatiserande för att lyckas påverka vissa människors åsikter (Ohlsson 2016). Nämnvärt är att kriget i Syrien hade vid händelsen pågått i flera år utan att påverka våra åsikter om invandringspolitiken. Orsaken till detta kan bero på att kriget som sådant inte penetrerade oss emotionellt, d.v.s. vetskapen om att det pågår ett krig i Syrien är något som talar med vår ryttare snarare än elefanten. Ett inbördeskrig i ett främmande land är något som bearbetas i vårt förnuft. Det är inte något som är emotionellt traumatiserande. Om vi däremot ser en bild på ett livlöst barn som ligger på en strand – med vetskapen att vi skulle kunnat förhindra detta – är det sannolikt något som berör oss och kanske påverkar våra intuitiva åsikter. Ordspråket *”en bild säger mer än tusen ord”* är i sammanhanget något tänkvärt.

Två månader efter det att bilden på Alan Kurdi publicerades, införde Sverige gränskontroller på Öresundsbron, i syfte att minska antalet asylsökande i Sverige (Brandel 2015). Hur kunde Öresundsbron stängas bara två månader efter den traumatiserande bilden på Alan Kurdi? Ett

möjligt svar kan vara att bilden inte lyckades penetrera våra intuitioner tillräckligt djupt. Ett annat svar kan vara att det förhöjda antalet människor som sökte asyl i Sverige verkade traumatiserande. Under hösten 2015 rapporterades det dagligen om överbelastade myndigheter. Bilden av Sverige – landet som hjälper människor i nöd – började förändras. Det gick inte att behålla samma skattesatser, upprätthålla välfärdsstaten och hjälpa människor på flykt. Detta val kan ha varit tillräckligt traumatiserande för att penetrera våra intuitioner och nå en emotionell nivå. Detta kan ha påverkat människors intuitiva åsikter om invandringspolitiken.

Det intressanta med dessa två fenomen är inte i hur stor utsträckning som människors åsikter påverkades. Utan det är att åsikterna faktiskt påverkades först när samtalet om invandringspolitiken flyttades från ryttarnas till elefanternas våglängd. Det finns rimliga tvivel om huruvida faktakontroller kan lyckas penetrera till en emotionell nivå. Hittills verkar faktakontroller ha misslyckats med detta. Om målet är att påverka någons åsikt kanske den bästa lösningen inte är att försöka faktakontrollera fram sanningen. Hochschild och Einsteins teori visar att det finns andra sätt att påverka intuitiva åsikter.

7.5 Faktakontrollers positiva effekter

Uppsatsen har funnit ett intressant samband om hur intuitioner och faktakontroller samverkar. Ska vi nöja oss med att faktakontroller inte klarar av sin uppgift att informera väljare? Båda författarna till denna uppsatsen tycker inte det. Vi anser inte att ideologiska faktakontroller för ideologiska meningsfränder är eftersträvansvärt. Vi håller därmed inte med Irving Kristol när han säger: *"There are different kinds of truth for different kinds of people"* (Bailey 1997). Det finns en potential i faktakontroller att informera människor, minska risken för missförstånd och påverka åsikter om faktakontrollerna presenteras på rätt sätt. Istället för att kassera faktakontrollerna borde vi försöka förbättra dem.

Faktakontroller kan förbättras i två avseenden, det första är att faktakontrollanter måste bli bättre på att anpassa sitt meddelande till mottagarna. Faktakontrollanterna behöver förstå att de ofta korrigerar meningsmotståndares faktauppgifter och borde forma sina kontroller mer intuitionistiskt för att nå mottagarna. Det andra är att faktakontrollanterna borde minimera subjektiviteten i faktakontrollerna. De borde dels åtgärda urvalsproblemen och dels undvika att faktakontrollera samband som inte går att faktakontrollera, d.v.s. påståenden om framtiden, kausala samband och påståenden med bestridbara definitioner. Mindre subjektivitet skulle stärka faktakontrollerna i det första avseendet. Det skulle leda till minskade ideologiska motsättningar mellan faktakontrollanterna och väljarna. Således kan väljarna enklare tillgodogöra sig innehållet. Förvisso kommer faktakontroller alltid att vara subjektiva och påverkade av ideologi, men genom att följa vissa riktlinjer kan kontrollerna förbättras och bli mindre subjektiva. Därigenom kan ideologiska motsättningar minimeras, fler bli mottagliga för faktakontrollerna, polariseringen minska och debattklimatet förbättras.

Referenser

- Adair, B., 2016. *What Happened on Election Day: Keep On Fact-Checking!*. [Online]
Available at: <https://www.nytimes.com/interactive/projects/cp/opinion/election-night-2016/keep-on-fact-checking>
[Använd 17 maj 2017].
- Adair, B. & Holan, A. D., 2013. *The Principles of PolitiFact, PunditFact and the Truth-O-Meter*. [Online]
Available at: <http://www.politifact.com/truth-o-meter/article/2013/nov/01/principles-politifact-punditfact-and-truth-o-meter/>
[Använd 17 maj 2017].
- Amazeen, M. A., 2015. Revisiting the Epistemology of Fact-Checking. *Critical Review*, 27(1), pp. 1-22.
- Baas, D., 2011. *SD räknade fel - arga på SVT*. [Online]
Available at: <http://www.expressen.se/nyheter/sd-raknade-fel---arga-pa-svt/>
[Använd 17 maj 2017].
- Baker, V., 2015. A matter of facts: The rise of factchecking organisations working to combat misinformation and propaganda. *Index on Censorship magazine*, 44(3).
- Berinsky, A., 2012. *Rumors, truths, and reality: A study of political misinformation*. Cambridge, MA, Massachusetts Institute of Technology.
- Brandel, T., 2015. *Sifo: Svenskarnas syn på flyktingar har ändrats snabbt*. [Online]
Available at: <https://www.svd.se/sifo-svenskarnas-syn-pa-flyktingar-har-andrats-snabbt>
[Använd 18 maj 2017].
- Brendan, N. & Reifler, J., 2015. The Effect of Fact-Checking on Elites: A Field Experiment on U.S. State Legislators. *American Journal of Political Science*, 59(3), pp. 628-640.
- Carlén, L., 2015. *Så påverkas du av Sveriges tillfälliga gränskontroller*. [Online]
Available at: <http://www.aftonbladet.se/nyheter/article21749037.ab>
[Använd 18 maj 2017].
- Citerat ur Bailey, R., 1997. *Origin of the Specious: Why do neoconservatives doubt Darwin?*. [Online]
Available at: <https://reason.com/archives/1997/07/01/origin-of-the-specious>
[Använd 17 maj 2017].
- Elizabeth, J., 2014. *Who are you calling a fact checker?*. [Online]
Available at: <https://www.americanpressinstitute.org/fact-checking-project/fact-checker-definition/>
[Använd 14 maj 2017].

- Fridkin, K., Kenney, P. J. & Wintersieck, A., 2015. Liar, Liar, Pants on Fire: How Fact-Checking Influences Citizens' Reactions to Negative Advertising. *Political Communication*, 32(1), pp. 127-151.
- Gaines, B. J. o.a., 2007. Same Facts, Different Interpretations: Partisan Motivation and Opinion on Iraq. *The Journal of Politics*, 69(4), pp. 957-974.
- Graves, L., 2016. Anatomy of a Fact Check: Objective Practice and the Contested Epistemology of Fact Checking. *Communication, Culture & Critique (Early View)* doi:10.1111/cccr.12163.
- Haidt, J., 2001. The Emotional Dog and Its Rational Tail:. *Psychological Review*, 108(4), pp. 814-834.
- Haidt, J., 2012. *The Righteous Mind*. New York: Vintage Books.
- Hochschild, J. L. & Einstein, K. L., 2015. Do Facts Matter? Information and Misinformation in American Politics. *Political Science Quarterly*, 130(4), pp. 585-624.
- Jerit, J. & Barabas, J., 2012. Partisan Perceptual Bias and the Information Environment. *The Journal of Politics*, 74(3), pp. 672-684.
- Kihlström, L., 2017. *SVT Nyheter utreder ny onlinetjänst för faktakoll*. [Online] Available at: <https://www.mediavarlden.se/2017/02/svt-nyheter-utreder-ny-onlinetjanst-faktakoll/> [Använd 17 05 2017].
- Marietta, M., Bowser, T. & Barker, D. C., 2015. Fact-Checking Polarized Politics: Does The Fact-Check Industry Provide Consistent Guidance on Disputed Realities?. *Forum (2194-6183)*, 13(4), pp. 577-596.
- Mearsheimer, J. J., 2011. *Why Leaders Lie: The Truth About Lying in International Politics*. New York: Oxford University Press, Inc.
- Migrationsverket, 2017. *Statistik*. [Online] Available at: <https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Statistik.html> [Använd 18 maj 2017].
- Nationalencyklopedin, 2017. *sanning*. [Online] Available at: <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/sanning> [Använd 17 maj 2017].
- Nationalencyklopedin, 2017. *faktum*. [Online] Available at: <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/faktum> [Använd 17 maj 2017].
- Nyhan, B. & Reifler, J., 2012. *Misinformation and Fact-checking: Research Findings from Social Science*. [Online]

Available at: http://www.dartmouth.edu/~nyhan/Misinformation_and_Fact-checking.pdf
[Använd 12 maj 2017].

Nyhan, B. & Reifler, J., 2014. The Effect of Fact-Checking on Elites: A Field Experiment on U.S. State Legislators. *American Journal of Political Science*, 59(3), pp. 628-640.

Ohlsson, E., 2016. *Ett år efter Alan Kurdi – bilden som öppnade världens ögon*. [Online]
Available at: <https://www.dn.se/nyheter/varlden/ett-ar-efter-alan-kurdi-bilden-som-oppnade-varldens-ogon>
[Använd 18 maj 2017].

Ostermeier, E. J., 2011. *Selection Bias? PolitiFact Rates Republican Statements as False at 3 Times the Rate of Democrats*. [Online]
Available at: <http://editions.lib.umn.edu/smartpolitics/2011/02/10/selection-bias-politifact-rate/>
[Använd 12 maj 2017].

The Washington Post, 2017. *Mixed feelings on 'Democracy Dies in Darkness'*. [Online]
Available at: https://www.washingtonpost.com/opinions/mixed-feelings-on-democracy-dies-in-darkness/2017/03/03/ab33dbca-fea2-11e6-9b78-824ccab94435_story.html?utm_term=.ad34ffe889b5
[Använd 18 maj 2017].

Trump, D. J. (realdonaldtrump), 2016. *"The election is absolutely being rigged by the dishonest and distorted media pushing Crooked Hillary - but also at many polling places - SAD"*. [Online]
Available at: <https://twitter.com/realdonaldtrump/status/787699930718695425>
[Använd 17 maj 2017].

Trump, D. J. (realdonaldtrump), 2016. *"Wow, Twitter, Google and Facebook are burying the FBI criminal investigation of Clinton. Very dishonest media!"*. [Online]
Available at: <https://twitter.com/realdonaldtrump/status/792734426912337920>
[Använd 17 maj 2017].

Ullenhag, E., 2014. *Vanliga påståenden om invandring*. [Online]
Available at:
<https://web.archive.org/web/20140902091720/http://www.regeringen.se/sb/d/17468>
[Använd 10 maj 2017].

Uscinski, E. J., 2015. The Epistemology of Fact Checking (Is Still Naïve): Rejoinder to Amazeen. *Critical Review*, 27(2), pp. 243-252.

Uscinski, J. E. & Butler, R. W., 2013. The Epistemology of Fact Checking. *Critical Review*, 25(2), pp. 162-180.